



2/10/11
~~GA 17~~ EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR.
VITEBERG.

VI-61.

SIGNAT. c1515CCCXIII.

32

Q. D. B. V.

DIOCLETIANUM ECCLESIAE HOSTEM,

Publicè exponet,

Et cum GUSTAVO M.

comparabit

M. JOHANNES JACOBUS JACHES,

Scholæ Teutonicæ Holmiensis

h. t. ProRector.

RESPONDENTE

ANDREA WARANAY

Novifolio Hungar.

SS. Th. Stud.

die Decembr. A. cL^o L^o LXXIIIX.



WITTENBERGÆ,

Typis MATTHÆI HENCKELII, Acad. Typogr.

h. III.

2957



VIRO

*Multùm-Reverendo, Præclarissimo atque
Doctissimo,*

DN. MATTHIÆ PORSCH,

*nuper Regiæ, Liberæ & Hungariae Montanæ ad conflu-
entes Granum & Bisericzam Civitatis Novisoliensis, Ger-
manicæ Nationis, Verbi & Sacramentorum Ministro
commendatissimo, jam communi Patriæ malo Exu-
li pro veritate Evangelica patientissimo,
h.t. Brigæ, quæ in Inferiori Silesia est,
commoranti,*

*Domino Patrono & Mecenati studiorum meorum,
dum me Patria haberet, beneficentis-
simo, &c*

Præsentem hanc Disputationem
in tesseram submissæ devotionis ac
perennaturi Amoris
dedicat

ANDREAS WARANAY, Novisoliô. Hungarus
SS. Th. Stud.



1.

Nemo vel acerbius consuluit, vel crudelius animadvertit in Christianos, quàm Diocletianus. Proinde non immerito ejus persecutionem Sulpicius vocavit *acerbissimam* l. 2. *sacra hist. p. 367.* Consentit auctor martyrii Cosmæ & Damiani, qui testatur, eo imperante inusitatam coepisse tempestatem contra veræ pietati deditos Christi cultores. *ὅχι ὁ τυχῶν, ἰνὸν κτῆν, ἐτύχωνε χειμῶν, κατὰ τὸν εὐσεβῆν ἡρημένων, καὶ τὸν χριστὸν σεβομένων.*

2. Ad hæc ex veris omniq; exceptione majoribus ecclesiæ doctoribus plus semel observavi, eum quoq; in libros Christianorum sæviisse, & sicubi invenisset, comburendos curavisse. Quam jacturam inter alios valde conqvestus est Arnobius, qui & vixit Diocletiani temporibus, & rhetoricam cum applausu docuit, post autem ad Christi sacra adductus, eruditè scripsit contra gentes. Qui sequentibus verbis non quidem nominat, sed certè tamen denotat Diocletianum, qui libros Christianorum exussit. *Nam, inquit, nostra quidem scripta cur*

A 2

igni-

ignibus meruerunt dari? cur immaniter conventi-
cula dirui, in quibus summus oratur Deus. &c. lib.
4. ad v. gentes p. 152.

3. Eandem in sententiam multa colligi addu-
ciq; possunt ex Augustino, Optato Milevitano, &
aliis, sed mihi in præsens sufficiat Eusebii diligentis
& accurati scriptoris auctoritas, quem scio quidem
& fateor de rebus divinis, deque mysterio Christi
perperam sensisse, tamen in genere historiæ fidem
suam ex asse liberavit, ingenueq; scripsit. Is verò lib.
8. c. 2. *hist. Eccl.* memorat, Diocletianum edixisse,
ut sacri codices igni cremarentur, quod prioribus
retrò temporibus non perinde fuerat factum.

4. Quod edictum odii crudelitatisq; plenum
quadraginta post mortem Cypriani annis emissum
fuisse, confirmat Augustinus, lib. 7. *de baptismo c. 2.*
anno autem decimo nono imperii Diocletiani, ut
tradit Eusebius *prædicto loco*, & *in supplemento de*
Martyribus à principio.

5. Horror animum subit, quum recogito de
proposito ejus excindendi omnes in universum,
Christianos, ut mandata ejus sanguine scripta to-
tus prope orbis detestaretur. Debellatis enim ex-
ter-

ternis hostibus, arma in cives Christi nomen professos convertit, foedisque suppliciis homines infontes confecit, *apud Eusebium l. 8. cap. 2. 3. 4. 5. 6. seq. & supplem. de martyr. Quò respexit Constantinus M. apud eundem de vit. Const. l. 2. cap. 51. Martyrium Cosmæ & Damiani ex codice Allatiano à VVangne-veckio conversum: Franc. Balduinus edict. Principum de Christ. p. 113.*

6. Atque hæc inaudita sævitia ejus imperio magnam labem aspersit, adeo ut ob vim injuriamque Christianis illatam malè audiat, eamque ob causam maximè infame ejus imperium appelletur, *Jacob. Godofredi dissert. II. Philostorgio subjuncta p. 39.* Quo factum est, ut quum res Christianorum postea in melius mutatas, Constantinumq; etiam Christianum feliciter imperantem videret, resistereq; nunc privatus ob factam nuper abdicacionem non posset, aliena felicitate contabesceret, prorsusque excrucietur. Quare tandem metu conscientiaë confusus, vili domicilio se inclusit, lentasq; Deo vindici poenas dedit, *Euseb. in orat. Constantini ad Cætum sanctorum cap. 25. Conf. ejusdem H. E. l. 18. cap. 17. & initium suppl. de mart.* Sequuntur Eusebium Zonaras & Cedrenus, miserabilemq; Diocletiani decessum graviter describunt, quem demendæ ignominiaë suæ causa scriptores profani præterierunt.

A 3

7. Zo-

7. Zosimus scriptor per se egregius & prudens, sed doctrinæ Christianæ adversarius, qui imperante Theodosio II. floruit, multis modis ornavit Diocletianum, nec dubitavit affirmare, lapsas fuisse imperii res, quum is ipse imperio se abdicasset: neque multò post tradit, ab ludis ritibusq; suæ sectæ ommissis subversæ imperii felicitatis causam arcessi oportere. Ita enim ait. *Αποθεμὲν Διοκλητιανὸν τὴν βασιλείαν, ὑπερῶν κατα' ἔραχ' ἡγή' ἔλαθε κατὰ τὸ πλεόν βαρβαροῦσα.* *Postquam posuit Diocletianus imperium, sensim quasi deliquit, propeque recidit ad barbariem.*

8. Quibus verbis cum disertè meminit Diocletiani, tum tacitè more suo perstringit Constantinum, iraq; & studio abreptus interdum falsa narrat. Perinde ut solet Procopius, qui Justinianum vehementer pungit prorsusq;ve etiam criminatur, *in ἀνεκδότοις παρσιν.*

9. Meliori fide Eusebius sæva & sanguinaria Diocletiani instituta persecutus est: neque immeritò ex vitæ exitu eum judicavit, Constantiumq; ob clementiam erga Christianos, mitiori felicioriq; morte defunctum narravit, *supplem. de mart. init.* Quos tyrannorum casus cum respiceret subinde sapienterq; reputaret Constantinus M. non modo
Chri-

stianis favere cœpit, sed etiam nutu consilioq; Dei immortalis sacra eorum amplexus est, paganisq;ve ritus suos permisit, quòd sciret, religionem non cogi, sed doceri svaderivè oportere, *Euseb. de vit. Const. M. l. 2. cap. 56. Quod & sanxit concilium Carthaginense can. 38. quod repetit Blastaris in syntagmate Alphabetico cap. 32.*

10. Non alioqvi ausim dissimulare, multas in eo virtutes explenduisse, fortitudinem in primis in bello, & domi in jure dicundo æqvitatem, quæ certè ex multis ejus constitutionib; abunde elucet. Proinde illi non inviderim laudes, quas ipsi tribuunt *Julius Capitolinus, Aurelius Victor, Eutropius scriptores profani, item Johannes Antiochenus, Suidas, omnium maximè ejus avi Panegyristæ Mæmercinus, aliqve.*

11. Bella gessit plurima & confecit, hostesq; aut delevit, aut coercuit, Carinum fudit, Sarmatas inhibuit, Germanos limitem transituros represit, Gothos Istri aditu summovit, Persas domuit provinciisq; aliquot multavit, Ægyptios ad obsequium redegit, & tot tantaq; opera patravit, ut pauca verba ejus laudationi haudquaquam sufficere videantur. Hinc ab Eutropio gnaviter ornatur elogiis, quæ nihilo infelicius expressit ejus *Metaphrastes Pæanius, lib. 9. cap. 16. Ælius Lampridius Diocletianum aurei parentem seculi nominavit, in Heliogabalo cap. XXXV. in quam sententiã*
nil

nil commentantur *Casaubonus & Salmasius* : videntur autem mihi lucem huic rei afferre numi antiquitate insignes, qui incisam habent Diocletiani effigiem cum nominibus averſa parte ſcriptis: JOVI TUTATORI: item JOVI CONSERVATORI. Hinc dictum eſſe Jovium conſtat, pertinetq; eò nummus aureus, cujus copiam mihi fecit *Cl. SCHURZFLEISCHIUS*, ut certo hoc indicio deprehendam, hiftoriæ & numis bene inter ſe convenire, ſimulq; intelligam ex comparata numorum materia temporum fatorumq; Reip. Romanæ ſingulares & inſigniores inclinationes. Aurelius Victor Schotti *magnum virum*, id eſt, arte & judicio regendi præſtantem appellat.

13. Argumento *καταποντισμῶς* docuit me *Schurzfleischius*, ſub eo paſſos eſſe Coſmam & Damianum martyres, de quorum ætate nil definivit *Gerardus Joannes Voſſius*, vitamq; & martyrium eorum ſcriptoribus Latinis ſubjunxit, quanquam eorum martyria ſermone Græco exarata eſſe ſcio, neque id meâ opinione latuit *Voſſium*, *πολυμαθῆς αὐτοῦ* virum.

14. Cum verò tam gravem calamitatem Chriſtiana-

nis intulisset Diocletianus, tùm impotenti animo
gloriatus est *nomine Christianorum deleto, qui rempublicam ever-*
tissent, quod indicat vetus inscriptio apud Adolphum Oeconem in nu-
mism. imp. Roman. in Dioclet.

14. Verum id jactavit potiùs, quàm compro-
bavit Diocletianus, quando expertus est, tentatam
evertendi nominis Christiani rationem haud feli-
citer evenisse. Nunquam enim Christianorum
constantia frangi aut expugnari potuit, sed inter
miserias & pericula crevit potentiùsque aucta est.

15. Non equidem nescio, sævitiae culpam in
præsides præfectosque esse rejectam, & recordor,
Tertullianum eos jam ævo suo sic allocutum: *Cru-*
ciate, torq̄vete, damnate, atterite nos. Probatio enim innocentia nostra
iniquitas vestra. Neque diffiteor, malos præsidum fuif-
se mores, ut non immeritò scripserit Aurelius Vi-
ctor, homo à vero Dei cultu alienus. *Boni malique in re-*
publica nihil est, quod in diversum traduci nequeat moribus præsentium,
P. 254. ed. Schotti.

Quin & ex Eusebio manifestum est,
Maximinum, qui fere Diocletianum crudelitate
superavit, injurias vexationesq; Præsidentum non dis-
simulasse, quum publica etiam epistola, cujus Lati-
num exemplar amissum est, translatumque in ser-
monem Græcum apud Eusebium superest, *σείσμεν*
καὶ ἀποσπρήσῃς coarguit, aut potiùs coarguisse vult vi-
deri,

B

deri,

deri, *H. E. l. 9. c. 10.* Ne nunc ex Cypriano afferam, quòd lucrum quoque facerent ex libellis, quos plerisque Christianis, qui tales malo exemplo emebant, ardua quoque in religionis causa simulabant, conscientiamque lædebant, *v. Cypr. ep. 31.* Verum id non proficiebat ad tyrannorum excusationem, satisque ego habeo, quòd ipse Maximinus, qui Diocletianum in edictis parentem suum nominat, admissi sui ipse iudex sit, ultroque fateatur, inique cum Christianis actum fuisse, cum nullorum scelerum convicti, ob solum religionis suæ nomen damnarentur. Quam frigidam jejunamque impiæ gentis calumniam confutavit proximus illorum temporum scriptor *Lactantius*, qui graviter secutus est exemplum Tertulliani, scriptoris eruditi & acris atque vehementis, sed parum facilis minusque compositi, ut ipse iudicat, in apologetico adversus gentes, Cyprianique in elegantissimo & sententioso libro contra Demetrianum *Africæ Procos. lib. V. instit. cap. 1. 8. & seqq. collat.* Non enim vacat hic dicere de Clementis Alexandrini *Protreptico*, *Stromatum*que eruditissimis libris, deque scriptis Origenis contra Celsum & Symmachum, ac demum de Arnobii libris adversus gentes,

tes, in quos multa congeffit, quorum fontes capi-
taq; extant in Clemente Alexandrino, in quo sum-
ma inest omnis fere Græcorum antiquitatis.

16. De annis imperii, & epocha Diocletiani
multis disputarunt viri summi Josephus Scaliger, &
Dionysius Petavius, inter quos ego me non inter-
pono: amplector autem rationes non ex ingenio,
sed ex bonis idoneisque auctoribus desumptas. Res eò
redit, ut cœpti à Diocletiano imperii annus sit A.
C. 284. annus autem persecutionis, de qua supra di-
xi, incidat in A. C. 303. Alterum ex Ammiano Mar-
cellino, alterum ex Eusebio probare in expedito est,

*Conf. Dion. Petavius in doctissimis animadversionibus in Epiphani
lib. de mensur. & ponderibus p. 412. seqq. in primis rescriptum Diocletia-
ni idib. Octobr. A. CCLXXXIV. promulgatum.*

17. Illud hic subjungere non gravabor, quòd
primus fuerit Diocletianus, qui titulum DN. sum-
serit, quod præter historicos nummi confirmant,
qui ab eo tempore cusi sunt, quorum aureos, argen-
teos & æreos vidi. Nuper sanè in Academia Pisana
Henricus Noris pulchrè ostendit, numorum Dio-
cletiani & Licinii pulchrum esse usum in profana &
ecclesiastica historia, cujus dissertatio per celeberrimum
Magliabechium ad D. Schurzfleischium
est curata.

18. Jam

18. Jam converto me ad Gustavum Adolphū nostratis gentis regem fortissimum, cuius & Diocletiani facta conferre animus est, more veterum, qui illustrium virorum vitas comparabant, ut quibus rationibus congruerent inter se ac differrent, clarius cerni posset, exempla; inde ad instruendos animos peterentur.

19. Diocletianus obscurissimè natus, ob sapientiam virtutesq; imperator ab exercitu creatus, *maximus optimusq;* dici coepit. *V. Aur. Victor, Eutropius, inscriptio apud Occonem in eo.* Contra Gustavus Adolphus ab regum stirpe ortus, unâ omnium sententiâ in eo regno successionem obtinuit, *apud P. Piassec. ad an. 1611.* simul & togæ belli; artibus ita enituit, ut prudentiæ & virtutum laude omnes æquales anteiret. Fatus est inter Italos Petrus Baptista Burgus, eum rerum omnium, quæ ad Dei & honestatis gloriam pertinerent, diligentissimè rationes subduxisse, quum *lib. III. expedit. Sued.* hæc de Gustavo Adolpho scribit. *Magnanimus, liberalis, affabilis, misericors fuit: pius quoq; ac iustus: &c.* Quod dignum est memoriâ elogiū, præcipuè à Cive Genuense, quem reipublicæ & sacrorum

rum instituta ab eo sejunxerant, allatum monu-
mentisq; historiæ commendatū. Sed auctor ille nō
visus est viro, ceteroq; perindustrio, & ob haud
vulgarem librorum notitiam magnopere laudādo

*Martino Zeillero, ut apparet ex Catalog. historic. & Chronolog. part. III.
pag. 43.*

20. Diocletianus omni modo auctoritatem
suam tuebatur, postea vero, quam rerum successi-
bus sublatus, ipse se regere non poterat, Domi-
num mutato reipublicæ argumento se appellabat.
*Ita enim tradit Eutropius. In imperio Romano primus regie consuetudinis
formam magis, quam Romanae libertatis invexit: adorarique se iussit,
cum ante eum cuncti salutarentur.* Quod non obscure domi-
natus studium ambitionemq; indicat, à quibus
non infrequentibus in summâ fortuna malis pror-
sus abhorruit rex nostrâs. Equidem notatur à *Tho-
ma Carvæo*, quasi in cursu victoriarum ipse ingenii
sui regendi haud compos fuisset, quod ingenio ejus
contra omnem fortunæ casum firmo, consiliisq;
summâ cum ratione susceptis & confectis omninō
quondam adversabatur. Igitur Adolphus Brache-
lius honorificè de eo loquitur, & in magno atq; ex-
celso ipsius animo pietatē, reatricē vitæ actionumq;
optimarum magistrā commendat. Cum in Ger-

maniam duceret, militibus in terram expositis, Deum precatus affirmavit, non armis magis, quam precibus pro victoria pugnari, & quò plus pietatis, eò plus felicitatis in bello fore, *hist. l. 4. ad an. 1630. Quæ desumpta sunt ex Bogislao Philippo Chemnitio, bell. Sueco-German. part. 1. p. 55. Eundem secutus est Hermannus Hermannides, qvi magis ad verbum, sed minus eleganter reddidit, numerum feliciorum successuum, sequuturum semper multitudinem precum, bell. German. part. 2. p. 126.*

21. Diocletianus absurdè interdum & insolenter se ostentavit, quod significat *Eutropius libro 9. cap. 16.* denotantqve superbæ inscriptiones, & superioribus temporibus non receptæ appellationes. Longè alia mens Gustavo M. fuit, quippe qvi non tam purpura & gemmis, inusitatoqve habitu & pompa, inventisq; recens ornamentis, quàm dextrâ suâ & fortibus factis splendorem gloriæ suæ amplificavit. Jura autem, & honores titulosqve regios fortiter constanterqve est tutatus. Quamobrem ob repulsam legationis Lubecam, missæ maximè in sententiam belli socialis Germaniæ Principum inductus est, apud eundem Chemnitium. Reliquas ejus belli causas persecutus est *Balthasar Henckelius in bello protectitio & vindicatorio Gustavi Adolphi. Conf. Epistola ad Electores Germaniæ apud Rich. Zuccheum de jur. inter gent. p. 36. Literarum summa est apud Chemnit. & Hermannidem*

dem p. 106. Conf. Matth. Lungwitzius in coron. laur. reg. Sued. Et in Josua redivivo, ubi pro merito laudatur.

22. Diocletianus hostibus reipublicæ debellatis, hostias Jovi immolavit, & tempore occasioneq; datis, odium & arma in Christianos vertit, Melius rem divinam confecit Gustavus, & religionis etiam Christianæ causa versatus est in castris, & socios propinquosve Principes nulla auxilii spe frustratus est, & pugnaturus non Jovis, sed Jesu nomen sanctè reverenterqve appellavit, & Dei honorem rei que publicæ libertatem semper ante oculos sibi posuit, fortiterqve propugnavit.

V. D. P. Pers. in Rom. Aquil. p. 453. ibidem insigne & spiritus Batavi plenum carmen, quod auctor Divo regi tribuit: extat etiam Danielis Heinsii Batavo sermone scriptum epos, quo Victori Gustavo eleganter accinuit, memoriamq; regis & suam ad posteros transmisit. Nil huc afferam de laudatione Buchneri, & de Johanne Loccenio, ac Johanne Scheffero ne verbum quidem addam, quorum ille in historia rerum Svecicarum, hic in memorabilium Svecicæ gentis exemplorum libro præclarè graviterq; de Gustavo M. commemoravit.

23. Postremo Diocletianus crudelitate defessus, fortunæq; suæ, cujus rationes in exitio Christiani nominis constituerat, impatiens, cum Maximiano collega se imperio abdicavit. *V. Eutropius, ex eo auctor historiae miscellæ.* At Gustavus M. rerum bene actarum sibi conscius, & constans, de
statio-

statione sua non decessit, donec eum in summo
pugnæ discrimine mors gloriosa abstulit, quam et-
si quodammodo præsensit, ut multa præsentiant
divinæ mentes, tamen causæ, & virtuti suæ
confusus non morabatur Saxonis spes, bellumque
urgebat. Demùm in summa rerum claritate, glo-
riæq; militaris maximo splendore sanctam inno-
xiamque animam, de republica & sociis bene me-
ritam Deo immortalis reddebat, quem mortuum
quoque non destituit felicitas, quum exercitus,
quem vivus duxerat, non magis pro salute sua,
quam pro ultione regis pugnaret, atque ab inci-
pitis prælii periculo prosperè & fortiter tandem se
expediret vinceretque. Postea Regi monumen-
tum non tam in ære, quam in animis posuit, &
morte ejus ad majorem libertatis spem sese exci-
tavit, nec tam questu & lachrymis, quam bonis
recordationibus cæsum funereq; elatum re-
gem maximum est profecutus.



Umg. VI-61

ULB Halle

3

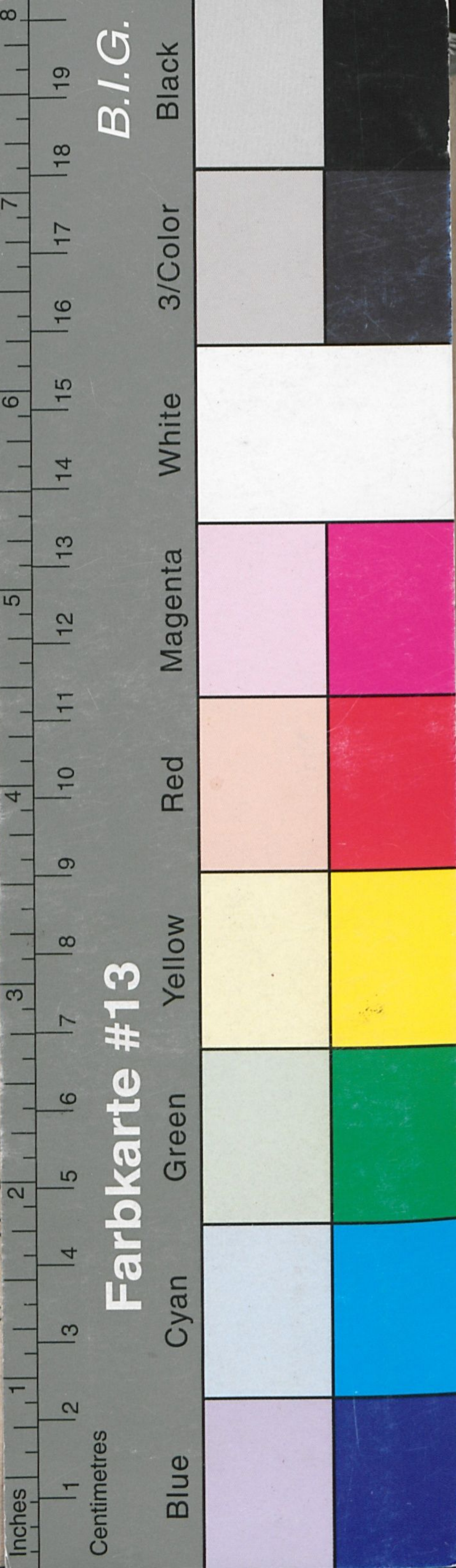
004 113 25X



IA 70L

Umg. VI 61





30

Q. D. B. V.

DIOCLETIANUM ECCLESIAE HOSTEM,

*Publicè exponet,
& cum GUSTAVO M.
comparabit.*

M. JOHANNES JACOBUS JACHES,
Scholæ Teutonicæ Holmiensis
h. t. ProRector.

RESPONDENTE
ANDREA WARANAY
Novifolio Hungar.
SS. Th. Stud.

die Decembr. A. c. l. s. l. s. LXXIIIX.



WITTENBERGÆ,
Typis MATTHÆI HENCKELII, Acad. Typogr.

h. III. 2957

